

Μιχάλης Δαμανάκης

Η Δημοτική Εκπαίδευση σε Μετάβαση

Ομιλία στην τελετή απονομής πτυχίων
στους αποφοίτους της Σχολής Επιστημών
Αγωγής του Πανεπιστημίου Κρήτης,
στις 19 Ιουλίου 2011

Το ζήτημα της επιλογής του θέματος της ομιλίας μου με απασχόλησε αρκετά. Κυρίως με βασάνισε το ερώτημα, αν θα ήταν σκόπιμο να επιλέξω ένα καθαρά θεωρητικό θέμα ή ένα πρακτικό και επίκαιρο.

Κατέληξα στη δεύτερη επιλογή, την οποία ωστόσο θα προσπαθήσω να πλαισιώσω και με ένα θεωρητικό σκεπτικό.

Αντικείμενο της ομιλίας μου είναι η εκπαιδευτική και προπάντων παιδαγωγική κατάστασή που επικρατεί στα Δημοτικά Σχολεία, μετά την εισαγωγή των Ειδικοτήτων σ' αυτά.

Το θέμα σε πρακτικό επίπεδο αφορά πρωτίστως τους αποφοίτους του Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, γιατί αυτοί θα συναντήσουν την εν λόγω κατάσταση στα σχολεία τους.

Σε θεωρητικό επίπεδο, όμως, αφορά τους αποφοίτους και των δυο Τμημάτων, επειδή πρόκειται για ένα κατ' εξοχή παιδαγωγικό ζήτημα.

Υπάρχει μια κοινή παραδοχή, ότι η εισαγωγή των Ειδικοτήτων στο Δημοτικό Σχολείο διατάραξε το υπάρχον «παιδαγωγικό κλίμα».

Παρόλο που η εν λόγω παραδοχή δεν είναι επιστημονικά τεκμηριωμένη, την υιοθετώ και στηρίζω πάνω σ' αυτή την ομιλία μου.

Στο Δημοτικό Σχολείο, στο οποίο φοίτησαν και οι σημερινοί απόφοιτοι των Παιδαγωγικών Τμημάτων, ήταν ένα σχολείο στο οποίο υπήρχαν δάσκαλοι και μαθητές και μάλιστα υπήρχε μια αντιστοιχία μεταξύ δασκάλου και τάξης.

Αυτή η αντιστοιχία, δασκάλου-τάξης, είχε ένα βασικό πλεονέκτημα και ένα επίσης βασικό μειονέκτημα.

Το πλεονέκτημα ήταν παιδαγωγικής φύσεως και το μειονέκτημα γνωστικής.

Τα παιδιά είχαν το δάσκαλο της τάξης τους και μ' αυτήν την έννοια ένα πρόσωπο αναφοράς. Κατά κοινή παραδοχή, σ' αυτό το Δημοτικό Σχολείο κυριαρχούσε ένα θετικό «παιδαγωγικό κλίμα».

Το μειονέκτημα αυτού του συστήματος ήταν, ότι σε περίπτωση που ένας δάσκαλος παρελάμβανε τα παιδιά στην πρώτη τάξη και τα παρέδιδε στην έκτη, στα γνωστικά αντικείμενα που ο ίδιος δεν κατείχε

επαρκώς ή ήταν εκτός των γνωστικών του ενδιαφερόντων, η διδασκαλία να μην είναι καλά οργανωμένη και επομένως οι μαθητές να αποφοιτούν από το Δημοτικό με γνωστικά ελλείμματα σ' αυτά τα μαθήματα.

Το πρόβλημα αυτό ήταν γνωστό στους Διευθυντές των Σχολείων και γι' αυτό κυρίως στις τάξεις Ε' και ΣΤ' δίδασκαν περισσότεροι τους ενός δάσκαλοι, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις τους ή την άτυπη ειδίκευσή τους σε κάποια γνωστικά αντικείμενα.

Μ' άλλα λόγια, το σύστημα ήταν αυτορυθμιζόμενο, ενώ αργότερα καθορίστηκε δια νόμου να μην παραμένει ο ίδιος δάσκαλος από την Α' έως τη Στ' τάξη.

Η πρακτική αυτή είναι και σήμερα σε εφαρμογή, δεδομένου ότι δεν έχουν ακόμα εισχωρήσει στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού εκπαιδευτικοί ειδίκευσης στη Φυσική, στα Μαθηματικά κ.λπ.

Έχουν ωστόσο εισχωρήσει, Γυμναστές, Μουσικοί, Εικαστικοί και Φιλολόγοι Ξένων Γλωσσών και Φιλολογιών. Αυτό σημαίνει ότι ήδη στις μικρές τάξεις του Δημοτικού και ιδιαίτερα μετά την Τρίτη τάξη οι μαθητές έρχονται την ίδια ημέρα σε επαφή με πολλά πρόσωπα, όχι πλέον δασκάλους αλλά εκπαιδευτικούς, με τους οποίους πολλές φορές δεν προλαβαίνουν να αναπτύξουν μια διαπροσωπική σχέση, είτε λόγω των λίγων ωρών διδασκαλίας είτε λόγω των συνθηκών οργάνωσης της διδασκαλίας.

Δεν είναι ασύνηθες το φαινόμενο τα παιδιά να περιμένουν στη αυλή του σχολείου το Γυμναστή τους ο οποίος έρχεται από ένα άλλο γειτονικό σχολείο και καθυστερήσει στη διαδρομή. Οι οργανωτικές δυσκολίες επηρεάζουν όχι μόνο την οργάνωση της διδασκαλίας, αλλά και την οργάνωση του όλου σχολικού προγράμματος, το οποίο πρέπει να λάβει υπόψη του τις πολλές ειδικότητες και τα ωράρια των διδασκόντων.

Η αδυναμία ανάπτυξης μιας παιδαγωγικής σχέσης στην κάθε τάξη και δημιουργίας ενός συνολικού παιδαγωγικού κλίματος στην κάθε σχολική μονάδα, οφείλεται, ωστόσο, πρωτίστως στο γεγονός, ότι οι διδάσκοντες τα μαθήματα ειδίκευσης δεν είναι δάσκαλοι, αλλά εκπαιδευτικοί.

Αυτό εξάλλου εκφράζεται και από την αλλαγή του ονόματος των συλλογικών οργάνων στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Για παράδειγμα, ο «Σύλλογος Δασκάλων και Νηπιαγωγών Νομού Ρεθύμνης» μετονομάστηκε σε «Σύλλογο Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Ρεθύμνης».

Ποια είναι, όμως, η διαφορά μεταξύ του εκπαιδευτικού, ή για να ακριβολογούμε του εκπαιδευτή, και του δασκάλου;

Το ουσιαστικό στοιχείο που τους διαφοροποιεί είναι η παιδαγωγική-διδασκτική κατάρτιση. Ο εκπαιδευτικός είναι καταρτισμένος σ' ένα αντικείμενο, π.χ. Γυμναστική, το οποίο καλείται να διδάξει, και μάλιστα τόσο σε νεολαίους 16 - 18 ετών όσο και σε παιδιά ηλικίας 6 - 8 ετών.

Είναι προφανές, ότι τόσο ο τρόπος προσέγγισης των δύο ομάδων μαθητών όσο και η διδασκαλία του αντικείμενου στις δύο ομάδες διαφοροποιούνται σημαντικά. Εντούτοις, οι Γυμναστές ή οι διδάσκοντες την Αγγλική δεν έχουν καταρτιστεί ή έστω επαρκώς επιμορφωθεί σε θέματα που αφορούν, για παράδειγμα, στο στάδιο γνωστικής, συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης των δύο ομάδων. Επίσης δεν έχουν καταρτιστεί, ή έστω επαρκώς επιμορφωθεί, ως προς τις μεθόδους διδασκαλίας του αντικείμενου στις δύο ομάδες.

Μέχρι και τη δεκαετία του 1990 κυριαρχούσε η αντίληψη, τόσο σε μέλη της Πανεπιστημιακής Κοινότητας όσο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ότι όποιος κατέχει καλά ένα αντικείμενο μπορεί και να το διδάξει. Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, οπότε άρχισε η λειτουργία των Παιδαγωγικών Τμημάτων, έγινε μάλιστα ένας έντονος δημόσιος διάλογος ως προς το «τι» και το «πώς» στην εκπαίδευση.

Σήμερα, η αντίληψη αυτή έχει υποχωρήσει σημαντικά και το Υπουργείο Παιδείας προσπαθεί να εισαγάγει στη βασική εκπαίδευση των μελλοντικών εκπαιδευτικών την παιδαγωγική-διδακτική κατάρτιση. Φαίνεται, ωστόσο, ότι και αυτός ο τοκετός να είναι δύσκολος. Γι αυτό και μέχρι σήμερα, το παιδί που έχουμε ήδη ονομάσει «Παιδαγωγική - διδακτική επάρκεια» δεν έχει ακόμα γεννηθεί.

Τι θέλει, όμως, με απλά λόγια, να κάνει το Υπουργείο Παιδείας με τη θεσμοθέτηση της παιδαγωγικής-διδακτικής κατάρτισης; Απλοποιώντας τα πράγματα θα έλεγα, ότι θέλει να τους κάνει όλους δασκάλους. Δηλαδή, ένας απόφοιτος της Φιλοσοφικής Σχολής ή της Σχολής Φυσικών Επιστημών, να γνωρίζει επαρκώς τόσο το περιεχόμενο του αντικείμενου του, δηλαδή το «τι», όσο και τη διδακτική μεθοδολογία του αντικείμενου, δηλαδή το «πώς».

Αν όμως έτσι έχουν τα πράγματα, σε τι θα διαφοροποιείται ένας δάσκαλος απόφοιτος του Τμήματος Φιλολογίας ή Μαθηματικών, από έναν δάσκαλο απόφοιτο του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης;

Το ερώτημα αυτό ανοίγει ένα άλλο κεφάλαιο, το οποίο απλά θα σκιαγραφήσω, απαντώντας στο ερώτημα ως ακολούθως.

Ο απόφοιτος του Παιδαγωγικού Τμήματος είναι παιδαγωγός και δάσκαλος συγχρόνως, ενώ ο απόφοιτος του Φυσικού Τμήματος θα είναι φυσικός και δάσκαλος, του Μαθηματικού μαθηματικός και δάσκαλος, της Σχολής Καλών Τεχνών καλλιτέχνης και δάσκαλος.

Τι σημαίνει, όμως, στην περίπτωση μας παιδαγωγός;

Δεν είναι ο δάσκαλος της Γυμναστικής, της Φυσικής, της Φιλολογίας και παιδαγωγός συγχρόνως;

Μ' άλλα λόγια, δεν αποτελεί η διδασκαλία κάθε γνωστικού αντικείμενου, που γίνεται σύμφωνα με τους κανόνες της Διδακτικής-μεθοδολογίας, ένα είδος εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής;

Αν ναι, δεν είναι ο δάσκαλος της Πληροφορικής συγχρόνως και παιδαγωγός;

Προφανώς ναι.

Όμως, η Παιδαγωγική δεν είναι μόνο *εφαρμοσμένη επιστήμη*, αλλά είναι και *αναλυτική επιστήμη*, όπως και οι λοιπές Κοινωνικές Επιστήμες. Και ως αναλυτική επιστήμη, η Παιδαγωγική δεν θεραπεύεται στις Σχολές Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών ή Φυσικών Επιστημών, αλλά στις Παιδαγωγικές Σχολές, ή αλλιώς Σχολές Επιστημών Αγωγής.

Με άλλα λόγια, ο απόφοιτος ενός Παιδαγωγικού Τμήματος δεν είναι απλώς *δάσκαλος-παιδαγωγός*, αλλά και *επιστήμονας-παιδαγωγός*, με την έννοια ότι κατέχει τα επιστημονικά εργαλεία με τα οποία θα αναλύσει, θα ερμηνεύσει και θα κατανοήσει τη συνολική εκπαιδευτική πράξη και το συνολικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Σ' αυτό το πνεύμα, δεν προσδοκούμε από τους εκπαιδευτικούς των Ειδικοτήτων να αναλύσουν τη διαμορφωθείσα κατάσταση στα Δημοτικά Σχολεία, μετά την εισαγωγή των Ειδικοτήτων, αλλά από τους αποφοίτους των Παιδαγωγικών Τμημάτων οι οποίοι έχουν καταρτιστεί - ή τουλάχιστον οφείλουν να έχουν καταρτιστεί- στην Παιδαγωγική Επιστήμη.

Αυτοί καλούνται, σε συνεργασία με τους πανεπιστημιακούς Παιδαγωγούς, να μελετήσουν τη μεταβατική φάση στην οποία βρίσκεται η Δημοτική Εκπαίδευση και να επεξεργασθούν έναν κοινό «*παιδαγωγικό κώδικα*» για όλους τους διδάσκοντες στα Δημοτικά Σχολεία, έτσι ώστε μέσα από αυτόν τον κοινό κώδικα να αποκατασταθεί το, κατά παραδοχή, διαταραχθέν παιδαγωγικό κλίμα.

Εσείς, αγαπητοί νέοι συνάδελφοι και συναδέλφισσες, καλείστε να μην αρκεσθείτε στη διδασκαλία, αλλά να γίνετε συγχρόνως μελετητές και αναμορφωτές της εκπαιδευτικής πράξης και εν γένει του εκπαιδευτικού συστήματος.

Κλείνω με αυτή την παραίνεση και σας εύχομαι, δανειζόμενος έναν χαιρετισμό από τους Ομογενείς της Αζοφικής, « *όλα καλά και πάντα καλά*».

Ρέθυμνο, 19 Ιουλίου 2011